

Л. Франко

Як чинці
дітей навчали

ІВАН ФРАНКО

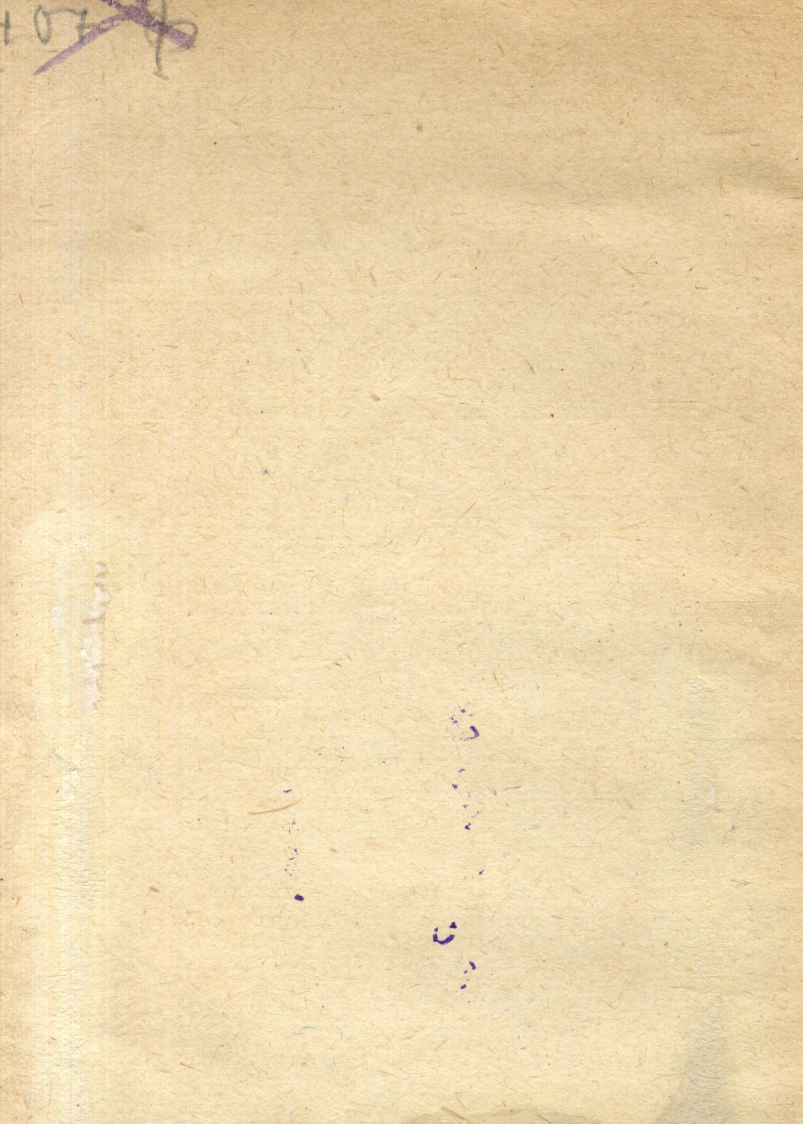
ЯК ЧЕНЦІ ДІТЕЙ НАВЧАЛИ

(95)



ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

107



06
БІБЛІОТЕКА ЮНОГО ПІОНЕРА

ІВАН ФРАНКО

ЯК ЧЕНЦІ ДІТЕЙ НАВЧАЛИ

(SCHÖN SCHREIBEN)

(„Шек шрейбен“)

*Рекомендував Держнаукметодком Наркомосвіти
для дитячих бібліотек*



~~41678~~



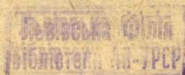
ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

1926

Окрліт 342-п. Головліт 17359
Зам. № 7242 — 5000 прим.

ОДЕСПОЛІГРАФ

Перша Держдрукарня
імени Карла Маркса,
Стурдзівський пров. № 3а.
Тел. 2-50, 21-46.



~~4074~~



261
T
Ш-470
Ф

„Schön schreiben“¹⁾

В просторім другім класі нормальної школи отців Василян²⁾ у Дрогобичі тихо, хоч мак сій. Наближається година „красного писання“³⁾, страшна для всіх не так самою наукою, як скоріш особою вчителя. У Василянській школі на всі науки вчителями були самі отцове, а тільки для писання вони наняли собі світського чоловіка, якогось колишнього економа, чи наставника — пана Валька. Пану Валькові ще й досі здається, що він економ: хоч з нагайкою ходити тепер не випадає, але все-таки він не поміту-

1) Шен шрайбен — добре, гарне писання, чистописання.

2) Так називаються греко-католицькі (уніятські) ченці, що вважають за свого патрона (покровителя) св. Василя Великого.

3) Красне писання — чистописання.

ється хоч¹⁾ тростівки і ніколи не занедбує робити з неї відповідного вжитку. Очевидна річ, що діти, піддані хоч-би тільки на годину власті такого вчителя, тремтять наперед, і „красне писання“ — є для них найбільша мука.

Малий Мирон один сидить спокійний, майже веселий на лавці. Він дивується, чому се нараз так тихо стало в класі, коли один смільчак, висланий на коридор на звідини²⁾, вбіг до класу і крикнув: „Валько прийшов!“ Зараз тої самої хвилі тихо стало в класі. Малий Мирон не знає ще пана Валька. Він іно-що³⁾ прийшов із сільської школи, батько записав його до другого нормального класу у отців Василян, і нині перша година красного писання. І хоч на селі він у писанні був дуже слабкий, — не вмів ні пера як слід узяти в руки, ні вивести гладко та рівно хоч-би один штрих⁴⁾, — то все-таки він дитина, не йому журитися наперед тим, чого ще не знає. Він здивувався, чому се нараз

1) Помітувати — цуратися, гордувати.

2) Звідини те саме, що й розглядини, — розвідатися, розглянутися.

3) Іно-що — що-йно.

4) Штрих — риска, лінія.

так тихо стало, але про причину не смів допитуватися нікого зі своїх сусідів: він-же з ними досі дуже мало знайомий. Та й зрештою його се не багато обходило. Серед тої для інших страшної і тривожної тиші він вигідніше віддався найлюбішому ділові—думкам про свою рідну сторону. Не можна сказати, щоб він тим тужив за нею: він знав, що кожного понеділка побачить і батька, й матір. Він тільки думав собі, як то гарно буде, як колись, літом приїде додому, зможе знову вільно бігати по пастівниках, сидіти над річкою або бродити по ній за ковблями¹⁾. Се були думки, скоріш веселі, ясні, блискучі, а не тужні, не жалібні. Малий Мирон розкішно ниряв у тій красі природи, що розцвітала в його уяві серед сірих холодних стін Василіянської школи, і не думав про погрозу, що наближалася до класу.

— Ба, а ти собі чому не прилагодиш скриптури²⁾ до писання?—запитав стиха один сусід Миронів, штовхаючи його під бік.

— Га?—відповів Мирон, немило збуджений зі свого золотого сну.

¹⁾ Ковблі — рід риби.

²⁾ Скриптура — шкільний зшиток.

— Скриптури приладь до писання! — проказав ізнов товариш і показав Миронові, як покласти скриптуру, як каламар і перо, після приписів пана Валька.

— Йде вже, йде вже! — пронісся шепіт по класу, мов наближався якийсь грізний цар, коли на коридорі залунали кроки вчителя „красного писання“. Швидко потім відчинилися двері класу, і Валько ввійшов. Мирон позирнув на нього. Учитель своєю подобою ¹⁾ зовсім не пригадував ніякого царя. Се був середнього зросту чоловік, з коротко обстриженим волоссям на круглій баранячій голові, з рудими короткими вусами й рудою гіспанською борідкою. Його широке лице й теж широкі, міцно розвинені вилиці враз із великими, на боки повідгнаними ушима надавали йому вираз тупої впертості і м'ясоїдності. Невеличкі жаб'ячі очі сиділи глибоко в ямках і блимали звідти якось злісно та неприязно.

— А но! — крикнув він грізно, зачинивши за собою двері класу й помахуючи тростиною вигинчастою паличкою. І від того крику, немов від вітру хмарної літньої

¹⁾ Подоба — вигляд, зовнішність.

днини схиляється разом колосся жита, так само похилилися додолу голови вісімдесяти й п'яти школярів над синьо та червоно полинованими зшитками. В руці у кожного школяра тремтіло перо. Один тільки малий Мирон, що не знав ще Валькової вдачі, сидів обернений лицем до класу і вдивлювався в нового вчителя.

— А ти що? — крикнув, визвірившись на нього, Валько і прямо направив кроки до нього.

Малий Мирон так і остовпів з наглого переполоху. Він якимось несвідомим поривом обернувся і зложив своє тіло в таку поставу, в якій вже з хвилину трипотіли його товариші.

Валько взяв у руки крейду, приступив до таблиці¹⁾, розмахнувся й почав писати. Зразу писав тільки букви, малі й великі, самоголосні й суголосні, без ніякого значіння. Але далі-далі дійшов і до слів, а в кінці й до цілих речень, як наприклад: „Бог сотворив світ“, „Чоловік має дві руки“, „Земля — мати наша“. Вичерпавши таким способом свою мудрість, показавши досить

¹⁾ Таблиця — класна дошка.

своє знання красного писання в численних викрутасах та довгих, як світ, і рівних, як ковбаси, хвостиках, — Валько поклав крейду, відступився, зирнув ще раз з уподобою на записану таблицю і відтак, обернувшись до переполошеного класу, крикнув грізно:

— Писати!

Його наукова діяльність в тій хвили щасливо скінчилася — тепер починалася економська діяльність. Щоб показати се наглядно, він сильно стріпнув пальцями, щоб стрясти з них учений крейдяний порошок, і замість нього взяв у руки свою тростину, і немов орел слідить згори за здобиччю, так і він, озираючись по класу, зійшов з підвисшеного градусу ¹⁾ й почав свій обхід.

Перший, на котрого накинула його зла доля, був якийсь маленький, слабенький і дуже заляканий школяр. Він увесь у поті, нагнувшись над скриптурою, працював зо всеї сили, аби вдержати перо в тремтячих пальцях, і що-хвили позирав на таблицю, силкуючись і собі виводити на папері такі самі кручки, гачки та ковбаси, які вивела

¹⁾ Градус — підвищення в школі, де стоїть стіл для вчителя.

вправна економська рука на таблиці. Та ба, рука його тремтіла, кручки, гачки та ковбаси виходили ломані, нерівні, — навіть перо неслухняне що-хвили крутилося в пальцях, скрипіло, порскало, немов гнівалося чогось і бажало як найшвидше з них видобутися.

Валько став над ним, мов кат над душею, і злісно всміхаючись, не кажучи й слова, почав приглядатися до його роботи. Бідний хлопець почув лихо і дорешти стратив усяку власть над своєю рукою та неслухняним пером.

— То ти так пишеш? — процідив звільна Валько, але тим швидше свиснула в повітрі його тростина й оперезала змією плечі бідному хлопцеві.

— Ой - йой - йой! — заверещав він, але зараз-же й утих, зустрівши грізний, гадючий погляд учителя.

— Ти не вмієш ліпше писати? — питав Валько.

— Вмію, вмію!.. — лепотів хлопець, сам не знаючи, що лепоче.

Учитель-економ може й справді вірив, що хлопець уміє ліпше писати, та що тільки на збитки йому¹⁾ силується писати погано,

¹⁾ На збитки йому — на перекір, не слухаючи.

чи може з великої любови до його тростинки.

— Ну, то вважай-же! — і Валько пішов далі, не переконавшись, які спасенні плоди принесла його докладна наука. А втім йому й не ходило ¹⁾ про ті плоди — він тепер був тільки економом і більше нічим. Очі його вже звернулися в другий бік і в другім куті класу нагледіли иншу жертву. Там сидів єврейчик, котрий з давньої завички свого роду писав узадгудзь ²⁾, силуючися виводити Валькові викрутаси від правої до лівої руки, від кінця рядка до початку. Один рядок він уже таким способом докінчив і саме розпочав другий від слів „сот бог а з к сир“... Написаний готовий уже рядок виглядав сяко-так, але новий, неготовий ще, зачатий від кінця, вколів Валька в очі.

— А ти як пишеш, Мойше? — закричав він, прискакуючи до хлопця.

Валько всіх євреїв у класі кликав „Мойше“, — хіба що це були сини багатих міських „тузів“, перед якими він мав великий респект ³⁾. Хлопець, на прозвище

¹⁾ Йому й не ходило — він не думав, не дбав.

²⁾ Узадгудзь — поступатися назад, потилицею.

³⁾ Респект — повага.

Йонас Туртeltaвб, почувши той викрик і побачивши ворога, знитився¹⁾ і скулився, як слимак у своїй халабудці, і перестав писати.

— Ха-ха-ха! — реготався Валько, призираючись до його писання.

— Пане професор... — зачав він і зап'явся.

— Ходи сюди!

І не чекаючи, аж поки Йонка вийде з-за лавки, взяв його за ухо й потяг на середину.

Побачивши бідного Йонку, скуленого, тремтячого і заслиненого зо страху, весь клас голосно зареготався, хоч усякий і собі тремтів та кулився. Але така вже сила тиранського притиску, що досить тиранові всміхнутися, і всі, що стоять під його гнетом, будуть реготатися, без огляду на те, що регочуться іменно самі над своєю долею...

— Ходи до таблиці! А ну, пиши!

Валько змазав власною рукою частину свого письма і втиснув хлопцеві крейду в руку. Єврей почав писати своїм звичаєм, узадгудзь. Наново зареготався клас, всміх-

¹⁾ Знититись — стати непомітним, зіщулитися.

нувся Валько, але зараз-же заворсилося¹⁾ його лице, він обернувся до остатньої лавки, де сиділи самі найбільші й найдужчі хлопці, і крикнув:

— А ну, дайте-но йому!

Єврей затремтів цілим тілом і зелебонів²⁾ щось, але швидко прискочили до нього два товариші-посіпаки й повели на градус³⁾. Тихо стало в класі. Замість сміху, блідість виступила на всіх лицах, — тільки болізнний вереск Йонки розлягався посеред мурованих стін Василянського монастиря.

— Досить з нього! — сказав Валько, і Йонка хлипаючи пішов на своє місце.

Сповнивши це високо-педагогічне діло, Валько почав знов свій обхід по класу, і знов посипалися удари його тростинки по плечах та по руках бідних хлопців.

Яке вражіння зробила ціла ота наука на Мирона, сього і сказати годі. Він раз-у-раз тремтів, мов у пропасниці; йому шуміло в вухах і крутилося в очах, мов серед бурі. Йому так і мерещилося, що його не мине

¹⁾ Заворситися — нахмуритися, засумувати.

²⁾ Залебоніти — забелькотати.

³⁾ Повести на градус — покласти учня на класне підвищення, де звичайно стоїть учитель, і бити його.

ота буря, що кожний удар страшного вчителя падає на нього. Написані слова й рядки скакали перед його очима, надувалися й переплутувалися, виглядали ще поганіше, ніж були на ділі. Він і сам не знав, коли перестав писати, — сіра паволока стояла перед його очима.

— То ти так пишеш? — гукнув Валько над його головою.

Мирон стрепенувся, вхопив за перо, та-лапнув ним у чорнило й поволік по папері, мов тура за роги.

— Чи ти не знаєш, як перо держати?

— Не знаю! — прошепотів Мирон.

— Що? — ревноу Валько. — Я тобі не показував уже десять раз — не раз?

Мирон зачудовані очі встромив у розлючене Валькове лице. Але замість відповіді Валько стиснутим кулаком ударив хлопця в лице. Малий Мирон, мов косою підтятий, повалився на лавку, а з лавки на підлогу. Кров обілляла йому лице.

— Підойміть його! — крикнув Валько. З задньої лавки прискочили два, ті самі, що перед хвилиною парили Йонку, і підняли зомлілого Мирона. Його голова не держалась на в'язах і хилилася додолу, мов у мерця.

— Біжіть по воду! — командував далі Валько і ще раз поглянув на Мирона.

— То що за хлопець? — спитав він.

— Мирон, — відповів „цензор“, найстарший віком і найдужчий силою в класі, котрого отцове, настановили наставником над товаришами.

— Що за один? — питав далі Валько.

— Одного хлопа син з Н.....

— Хлопський син! Тьфу, якого біса тим хлопам пхатися сюди! — проворкотів Валько. У нього відлягло від серця. Він зачав був трохи побоюватися свого вчинку, але хлопський син, — значиться, можна його бити й зобижати, як хочеш: ніхто за хлопським сином не впімнеться! ¹⁾).

Валько не помилився в своїй рахубі. Ніхто не впімнувся за хлопським сином. Нелюдський вчинок учителя-економа уйшов йому гладко, так, як і многі його нелюдські вчинки. Тільки в серці хлопського сина він не пішов гладко, а стався першим насінням обурення, погорди й вічної ворожнечі против усякого неволення та тиранства.

¹⁾ Впімнутися — згадати, заступитися.



ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА МОЛОДОГО ЛЕНІНЦЯ

- Басін, Ф. — Що таке життя. Стор. 42, ц. 20 коп.
- Бічер-Стоу. — Хатина дядька Тома. Стор. 243, ц. 90 коп.
- Васильченко. — Збірка творів для дітей старшого віку.
Стор. 124, ц. 80 коп.
- Винниченко, В. — Федько-халамидник і інші. ц. 45 коп.
- Винниченко, В. — Хто ворог. ц. 15 коп.
- Винниченко, В. — Кумедія з Костем. ц. 15 коп.
- Волобуїв. — Мені тринадцятий минуло. П'єса на 1 дію.
Вид. II-е. Стор. 16, ц. 15 коп.
- Воронець. — Ленін і діти. (Збірник). ц. 45 коп.
- Гра, Ф. — Червоні з півдня. Стор. 119, ц. 35 коп.
- Грінченко. — Ксеня та інші оповідання. ц. 40 коп.
- Капельгородський. — Чарівна сопілка. Дитяча п'єса-феєрія на 1 дію. Вид. II-е. Стор. 32, ц. 10 коп.
- Короленко. — Діти підземелля. ц. 08 коп.
- Лещинська. — Ленський розстріл. Вид. II-е. Стор. 31,
ц. 15 коп.
- Міронов, М. — Друзі й вороги молодих Ленінців.
Стор. 45, ц. 20 коп.
- Морозов. — Ліс, як життєва громада рослин. З малюнками. ц. 20 коп.
- Муринець. — Спартак. Історична п'єса на 5 дій. Стор. 35,
ц. 25 коп.
- Нечаєв, А. — Гори та їх життя. Стор. 46, ц. 30 коп.
- Нечаєв, А. — Праця річок та струмків. Стор. 67, ц. 50 к.



ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

Паризька Комуна. Збірник для дітей та юнацтва. Вид. II-е.

Стор. 108, ц. 50 коп.

Поляков. — Походження тварин та рослин. ц. 38 коп.

Перше травня. Збірник для дітей старшого віку, під редакцією М. Плевако. Стор. 293, ц. 1 крб. 10 коп.

Поріцький, С. — Як рослини бороняться від холоднечі, посухи та надмірної вогкості. Стор. 125, ц. 70 коп.

Рубакін. — Корали й люди. ц. 25 коп.

Сліпкова. — Тернами. Постановка на 4 картини до Шевченківських роковин. Стор. 25, ц. 25 коп.

Твен, Марк. — Пригоди Гека Фіна. Стор. 337, ц. 2 крб. 90 к.

Твен, Марк. — Пригоди Тома Сойера. Стор. 186, ц. 1 крб. 10 коп.

Тім, С. — Як наука нищить віру в бога. ц. 60 коп.

Тім, С. — Хто створив бога. ц. 30 коп.

Франко. — Малий Мирон і інші. ц. 55 коп.

Франко. — До світла. ц. 15 коп.

Франко. — Як ченці дітей навчали. ц. 10 коп.

Франко. — Грицева шкільна наука. ц. 10 коп.

Черкасенко. — Сашків кінець. ц. 05 к.

Чередниченко, В. — Софія Перовська. Стор. 16, ц. 7 коп.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Харків, Спартаківський пров., 3

ФІЛІЇ ПО ВСІХ ОКРУЖНИХ МІСТАХ УКРАЇНИ



Ціна 10 коп.

№ 21547

31.809

Ф $\frac{I}{\Psi - 470}$



31809
I
Ф Ш-470

Л. Франко
Ак чінці
дітей навчали